

Introduktion till Arbetsmiljöverkets regler

En beskrivning av regelstrukturen för
Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd

Introduktion till Arbetsmiljöverkets regler

Välkommen

Vi hoppas att den här introduktionen är användbar för dig och underlättar arbetsmiljöarbetet. I introduktionen hittar du information om

- arbetsmiljöregler
- skyddsombudens och arbetsmiljöombudens funktion i arbetsmiljöarbetet
- struktur för Arbetsmiljöverkets regler
- hur du kan ta reda på vilka regler du ska följa
- systematiskt arbetsmiljöarbete i våra regler och
- tips för att komma igång med arbetsmiljöarbetet.

Arbetsmiljöregler

Syftet med reglerna på arbetsmiljöområdet är att

- undvika ohälsa och olyckor på grund av arbetet
- arbetsförhållandena ska möjliggöra personlig och yrkesmässig utveckling och
- produkter utformas så att de är säkra att använda, både under arbetstid och annars.

Arbetsmiljöreglerna i Sverige består framförallt av arbetsmiljölagen, arbetsmiljöförordningen och Arbetsmiljöverkets regler. EU-direktiv införs i både arbetsmiljölagen och Arbetsmiljöverkets regler. Det finns även EU-förordningar som ska tillämpas direkt, och som alltså inte införs i svenska regler.

Arbetsmiljöverkets regler består av föreskrifter och allmänna råd.

- Föreskrifter innehåller paragrafer (bestämmelser) med tvingande regler.
- Allmänna råd är generella rekommendationer om hur någon kan eller bör handla i ett visst hänseende för att uppfylla en bestämmelse.
- Varje föreskriftshäfte innehåller föreskrifter och allmänna råd och har ett nummer, till exempel AFS 2021:1.

Skyddsombuden ska ges möjlighet att vara med i arbetsmiljöarbetet

Skyddsombuden, som också kan kallas arbetsmiljöombud, har en viktig funktion i arbetsmiljöarbetet. Deras rättigheter och ansvar finns beskrivet i kapitel 6 i arbetsmiljölagen. Det står också i reglerna om det systematiska arbetsmiljöarbetet att de ska ges möjlighet att medverka i arbetsmiljöarbetet.

Skyddsombud bör känna till vilka regler som gäller för deras respektive arbetsgivare, för att kunna bevaka att arbetsgivaren följer reglerna. Du som är skyddsombud kan därför läsa reglerna på samma sätt som beskrivs för arbetsgivare under nästa rubrik. Däremot har du inte något ansvar, liksom arbetsgivare och byggherrar med flera, för att reglerna uppfylls.

Remiss – Förslag till regler i ny struktur

Schematisk bild över Arbetsmiljöverkets regelstruktur

Arbetsmiljöverkets regelstruktur utgår från dig som har ett ansvar för att reglerna följs. Regelstrukturen består av tre delar, med några föreskrifter i varje del.

- Del 1 är indelad efter olika juridiska roller i arbetsmiljöarbetet, med grundläggande arbetsmiljöregler och produktregler för bland andra de som tillhandahåller produkter på marknaden.
- Del 2 innehåller regler om vanliga arbetsmiljörisker, användning av arbetsutrustning och utformning av arbetsplatser.
- Del 3 innehåller regler om risker vid särskilda typer av arbeten, gränsvärden för luftvägsexponering och medicinska kontroller och hälsoundersökningar i arbetslivet.

Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd

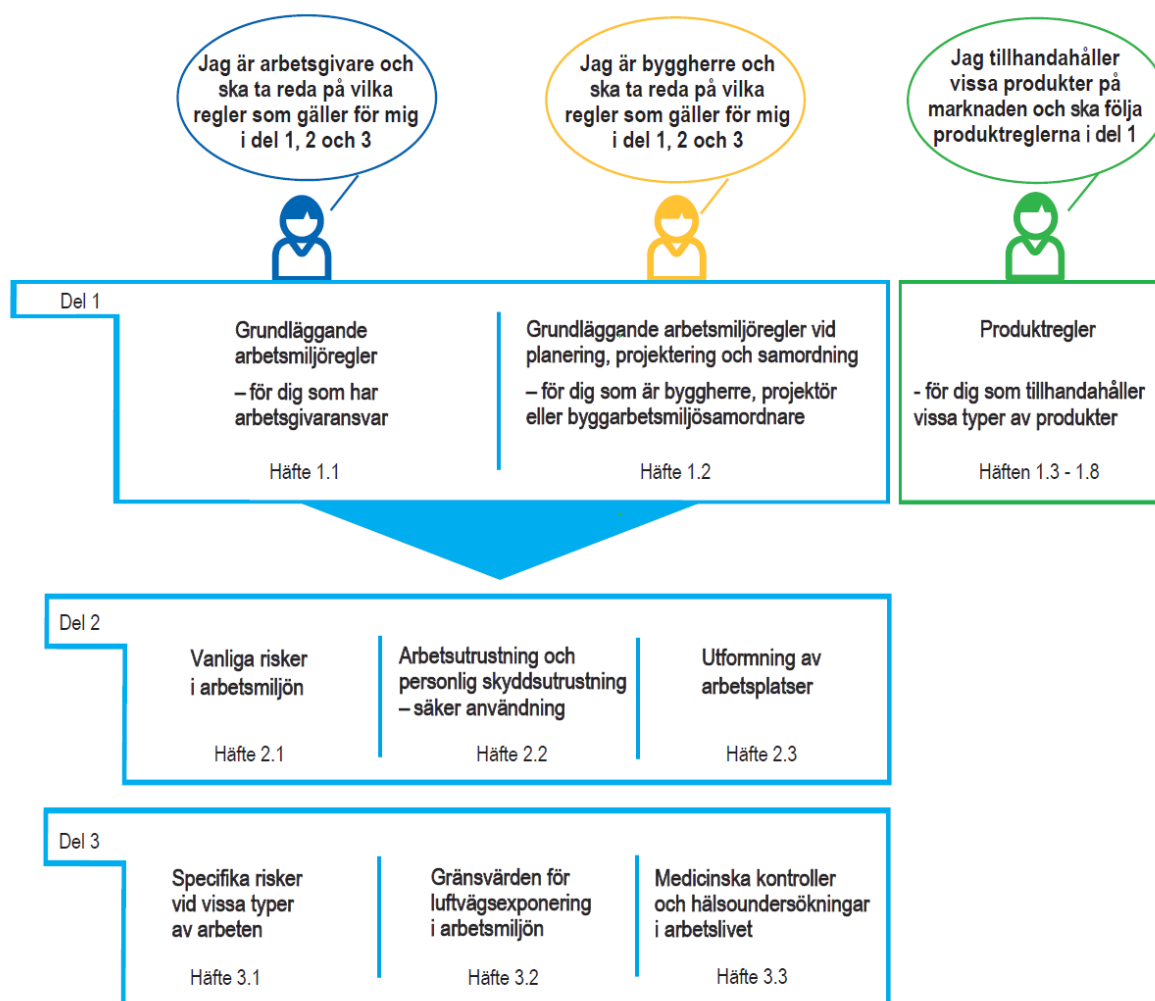

Bild 1: Arbetsmiljöverkets regelstruktur med tre delar och totalt 14 föreskrifter.

Vilka föreskrifter berör din verksamhet?

- I häfte 1.1 har vi samlat grundläggande regler för dig som har arbetsgivaransvar. I rollen som arbetsgivare behöver du också ta ställning om du omfattas av reglerna i del 2 och 3 i regelstrukturen. Det finns även andra som har ansvar som liknar det arbetsgivare har, till exempel de som hyr in arbetskraft.
- I häfte 1.2 har vi samlat de grundläggande regler som gäller för byggherrar, projektörer och byggarbetsmiljösamordnare. I de rollerna ska du förebygga arbetsmiljörisker i byggskedet och i bruksskedet, enligt arbetsmiljölagen. Därför behöver även du som har någon av de rollerna ta ställning till om byggprojektet omfattas av reglerna i del 2 och 3.
- Du som tillhandahåller vissa produkter på marknaden, till exempel om du är tillverkare, importör eller distributör, behöver ta hänsyn till reglerna om vissa typer av produkter i häfte 1.3-1.8. Det finns inga produktregler i del 2 och 3.

Ensamföretagare och reglerna

Med ensamföretagare menas den som ensam eller gemensamt med familjemedlem driver yrkesmässig verksamhet utan anställd. Du som är ensamföretagare läser reglerna på samma sätt som beskrivs för arbetsgivare ovan. Du omfattas då av de delar som handlar om teknisk anordning och ämne som kan föranleda ohälsa eller olycksfall. Som ensamföretagare kan du omfattas av ytterligare regler om du bedriver verksamhet på en byggarbetsplats.

- Teknisk anordning är ett omfattande begrepp och innefattar till exempel skyddsutrustning, arbetsredskap, verktyg och installationer.
- Farligt ämne som kan föranleda ohälsa eller olycksfall kan till exempel vara bekämpningsmedel.

Det står i varje föreskrift vem som omfattas av reglerna, så där framgår det om ensamföretagare omfattas eller inte. Dessutom finns i bilaga 1 en sammanställning över de paragrafer gällande teknisk anordning, farligt ämne, och regler på en byggarbetsplats som ensamföretagare måste följa.

Del 1 – indelad efter olika juridiska roller i arbetsmiljöarbetet

Föreskrifterna om	Ska uppfyllas av	Innehåller regler om
grundläggande arbetsmiljöregler - för dig som har arbetsgivaransvar.	<ul style="list-style-type: none"> • arbetsgivare, och • andra med ansvar som liknar det arbetsgivaren har, till exempel de som hyr in arbetskraft. 	<ul style="list-style-type: none"> • systematiskt arbetsmiljöarbete, • företagshälsovård, • arbetsanpassning, • första hjälpen, • organisatorisk och social arbetsmiljö, • ensamarbete, • gravida, • minderåriga, samt • anteckningar om arbetstid.
grundläggande arbetsmiljöregler vid planering projektering och samordning.	<ul style="list-style-type: none"> • byggherrar, • projektörer, • byggarbetsmiljösamordnare (BAS), och • motsvarande. 	<p>det förebyggande arbete som behövs för att</p> <ul style="list-style-type: none"> • skapa en god arbetsmiljö under byggskedet, och • bidra till god arbetsmiljö när byggnaden eller anläggningen används, till exempel lärarnas arbetsmiljö om byggnaden är en skola.
vissa produkter på marknaden.	<ul style="list-style-type: none"> • tillverkare, • importörer, • distributörer, • certifieringsorgan, och • motsvarande. 	<p>utformning av produkter:</p> <ul style="list-style-type: none"> • EU-harmoniserade produktkrav för bland annat maskiner och andra tekniska anordningar, och • nationella produktkrav om byggnadsställningar med mera.

Del 2 – regler om vanliga arbetsmiljörisker, användning av arbetsutrustning och utformning av arbetsplatser

I del 2 finns regler som ska följas av alla arbetsgivare och byggherrar med flera. Du behöver själv bedöma vilka kapitel som är relevanta för just dig, utifrån de risker som finns i din verksamhet.

Föreskrifterna om	Innehåller regler om
vanliga risker i arbetsmiljön.	<ul style="list-style-type: none">• ergonomiska risker som skadlig belastning på till exempel rörelseorganen eller stämbanden,• kemiska risker, inklusive bestämmelser om brand och explosion, kvarts och stendamm, gaser, cytostatika, blybatterier och syntetiska oorganiska fibrer,• fysikaliska risker som buller, vibrationer, artificiell optisk strålning och elektromagnetiska fält,• fysiska risker som risk för fall, risk för ras och arbete med djur,• risker på grund av våld och hot om våld, samt• smittrisker.
arbetsutrustning och personlig skyddsutrustning.	<ul style="list-style-type: none">• användning av truckar, lyftanordningar och lyftredskap, kranar eller truckar för personlyft, pressar och gradsaxar, motorkedjesågar och röjsågar, ställningar, stegar och arbetsbockar, traktorer, bildskärmar, trycksatta anordningar, och personlig skyddsutrustning,• att besikta lyftanordningar och vissa andra tekniska anordningar, samt• att kontrollera trycksatta anordningar.
utformning av arbetsplatser.	<ul style="list-style-type: none">• lokalutformning,• tillgänglighet,• personalutrymmen,• luftkvalitet och ventilation,• akustik och belysning,• utrymning, samt• skyltar och signaler.

Del 3 – regler om risker vid särskilda typer av arbeten och regler om specifika kontroller

I del 3 finns regler som ska följas av arbetsgivare och byggherrar med flera. Du behöver själv bedöma vilka kapitel som är relevanta för just dig, utifrån de risker som finns i din verksamhet.

Föreskrifterna om	Innehåller regler om
specifika risker vid vissa typer av arbeten.	<ul style="list-style-type: none">• arbete med asbest,• arbete med bekämpningsmedel,• innesluten användning av genetiskt modifierade mikroorganismer (GMM),• arbete i kylda livsmedelslokaler,• provning med över- eller undertryck,• byggnads- och anläggningsarbete,• bergarbete och gruvarbete,• sprängarbete,• mastarbete och stolparbete,• dykeriarbete,• rök- och kemdykning,• arbete med smältning och gjutning av metall,• hamnarbete,• reparation och service av fordon och fordonsmotorer, samt• arbete med vinterväghållning och snöskottning.

Föreskrifterna om	Innehåller regler om
gränsvärden för luftvägsexponering i arbetsmiljön.	<ul style="list-style-type: none">• gränsvärden för ett stort antal kemiska ämnen. Återges i tabell.

Föreskrifterna om	Innehåller regler om
medicinska kontroller och hälsoundersökningar i arbetslivet.	<ul style="list-style-type: none">• när arbetsgivare ska erbjuda arbetstagare medicinsk kontroll eller hälsoundersökning, till exempel vid<ul style="list-style-type: none">– nattarbete,– exponering för allergiframkallande kemiska ämnen, och– dykeriarbete.

Så tar du reda på vilka regler du ska följa

Du som har ett ansvar enligt arbetsmiljölagstiftningen behöver veta vilka av Arbetsmiljöverkets regler du ska följa. Det styrs dels av vilken roll du har, och dels av vilka risker som finns i din verksamhet. Utifrån riskerna avgör du vilka regler du behöver följa, och vilka som inte gäller för dig.

För att försäkra dig om att du följer de regler du har ansvar att följa kan du börja med dessa steg:

1. Ta reda på vilken roll, eller vilka roller, du har i arbetsmiljöarbetet. Till exempel när du hyr in personal så har du ett ansvar som kan jämföras med en arbetsgivares ansvar i många av våra föreskrifter.
2. Börja i del 1 med de föreskrifter som gäller för din roll.
3. Om det är andra regler än produktregler i del 1 som berör dig ska du även undersöka vilka föreskrifter i del 2 och 3 som gäller för just din verksamhet. Det kräver att du har kunskap och förståelse för de risker som finns i arbetet.

Ett praktiskt exempel

Säg att du har en mekanisk verkstad och är arbetsgivare för 15 anställda. På nästa sida finns ett exempel på hur du kan gå tillväga när du vill hitta de regler som din verksamhet omfattas av.

Bild 2: Arbete på mekanisk verkstad.

1. Din roll i arbetsmiljöarbetet i detta exempel är **arbetsgivare**.
2. Som arbetsgivare berörs du av följande delar i regelstrukturen: föreskrifterna 1.1 i **del 1** och föreskrifterna i **del 2 och 3**.
3. Läs delarna, och ta reda på vilka regler som gäller för en mekanisk verkstad, och för just era förutsättningar. Bedömningen kräver att du har kunskap och förståelse för de risker som finns i arbetet: Se genomgången i tabellen nedan.

Vilka föreskrifter?	Ska du följa dem?
Del 1 Grundläggande arbetsmiljöregler för dig som har arbetsgivaransvar.	Ja, de gäller alla arbetsgivare (föreskriftshäfte 1.1). Vissa regler gäller bara om det finns arbetstagare hos dig som är: <ul style="list-style-type: none">• minderåriga,• gravida,• ammande, eller• nyförlösta.
Del 2 Regler om vanliga arbetsmiljörisker, användning av arbetsutrustning och personlig skyddsutrustning, samt utformning av arbetsplatser.	Ja, till stora delar, eftersom en verkstad <ul style="list-style-type: none">• har vanliga arbetsmiljörisker (föreskriftshäfte 2.1),• använder arbetsutrustning (föreskriftshäfte 2.2), och• är en arbetsplats (föreskriftshäfte 2.3).
Del 3 Regler om risker vid särskilda typer av arbeten, gränsvärden för luftvägsexponering och medicinska kontroller och hälsoundersökningar i arbetslivet.	Ja, de delar som tar upp verksamheter ni har i din verkstad. Till exempel kan verkstäder behöva följa reglerna för <ul style="list-style-type: none">• provning av övertryck eller undertryck (föreskriftshäfte 3.1),• gränsvärden för luftvägsexponering (föreskriftshäfte 3.2), om något av ämnena i listan, finns på verkstaden, och• medicinska kontroller (föreskriftshäfte 3.3), till exempel om ni arbetar med lackering eller med vibrerande verktyg.

Detta är bara ett exempel på hur en arbetsgivare kan tänka för att hitta reglerna som man ska följa. Exemplet är inte en uttömmande uppräkningslista av vilka regler som gäller för en specifik arbetsgivare.

Systematiskt arbetsmiljöarbete i våra regler

Reglerna om det systematiska arbetsmiljöarbetet hittar du i häftet om grundläggande arbetsmiljöregler för dig som har arbetsgivaransvar. Reglerna beskriver hur arbetsgivaren på ett strukturerat sätt ska organisera och bedriva arbetsmiljöarbetet för att förebygga att anställda skadas eller blir sjuka i sitt arbete.

Detta strukturerade arbetssätt gäller för alla risker i arbetsmiljön, även för de risker och områden som regleras i andra arbetsmiljöföreskrifter, till exempel för buller, kemiska risker eller ohälsosam arbetsbelastning. Bland sådana föreskrifter finns också preciseringar av hur arbetsgivaren ska gå tillväga i sitt systematiska arbetsmiljöarbete, som kan gälla hur risker ska undersökas och bedömas eller krav på särskilda kunskaper som arbetstagare ska ha. Att arbetsgivaren ska ha och bedriva ett systematiskt arbetsmiljöarbete är alltså ett krav i sig, men också en förutsättning för att kunna leva upp till de andra krav som återfinns i de olika föreskrifter som riktar sig till arbetsgivare.

Tips för att komma igång med arbetsmiljöarbetet

Du som vill ha praktiska tips på hur du kan komma igång med arbetsmiljöarbetet på en arbetsplats hittar flera stöd och verktyg för det systematiska arbetsmiljöarbetet (SAM) på av.se/sam. På vår webbplats finns även flera temasidor som beskriver hur du hanterar risker som är aktuella på din arbetsplats. Bland temasidorna finns sidor för bygg- och anläggningsarbeten som blir naturliga att besöka för dig i rollen som byggherre, och sidor om produktregler för dig som tillhandahåller produkter.

Bilaga 1.

Föreskrifter som ensamföretagare är skyldiga att följa

I Arbetsmiljöverkets föreskrifter utpekas olika rollinnehavare som har skyldigheter att följa föreskrifterna, det vill säga ansvarssubjekten. Ansvarssubjekten finns utskrivna under rubriken "Vem föreskrifterna riktar sig till", som hittas i början av kapitlen. Där står det vilka föreskrifter som också ensamföretagare är skyldiga att följa.

Som ensamföretagare kan man ha olika roller i arbetslivet. Det kan vara roller som till exempel byggherre, projektör eller tillverkare. Då är man skyldig att följa de regler som gäller för den roll man har och det saknar betydelse att man är ensamföretagare. Tabellerna nedan redogör inte för skyldigheterna för dessa roller utan bara för föreskrifter som du i egenskap av ensamföretagare är skyldig att följa för att inte utsätta dig själv, eller andra som arbetar på samma arbetsplats, för risker för ohälsa och olycksfall.

Tabellerna gäller föreskrifter om tekniska anordningar, farliga ämnen och regler på en byggarbetsplats. Som tidigare nämnts i introduktionen så måste du själv bedöma när en föreskrift är relevant för dig utifrån de risker som finns i din verksamhet.

Även om det är avsikten att tabellerna nedan ska vara heltäckande och uppdaterade kan inga garantier lämnas i dessa avseenden. Det är alltid det som anges i Arbetsmiljöverkets föreskrifter som gäller.

Sammanställning över föreskrifter som ensamföretagare är skyldiga att följa

Föreskriftshäfte	Kapitel	Paragrafer (§)
Grundläggande arbetsmiljöregler för dig som har arbetsgivaransvar (1.1).	8	4, 6-9, 11, 12 och bilaga 2 del A, punkterna 1, 3 och 4 samt del B.

Föreskriftshäfte	Kapitel	Paragrafer (§)
Vanliga risker i arbetsmiljön (2.1).	3	4-9 och 11-17.
	4	4-17.
	5	7-28, 30 och 31.
	6	4-9 och 11.k
	8	4-11 och 13.
	9	4-16.
	10	4-22 och 24-32.
	11	4-10 och 13-27.
	12	5-23.
	13	4, 5, 7-11, 13-15, 18-30, 32, 34-39, 42-48, 50 och 52-62.
	14	4-27.

Föreskriftshäfte	Kapitel	Paragrafer (§)
Arbetsutrustning och personlig skyddsutrustning – säker användning (2.2).	2	4-17.
	3	5-14.
	4	4-17, men inte 17 första stycket första och andra meningarna, samt tredje - sjätte styckena.
	5	7-14, men inte bilaga 5 punkt 2, punkt 3.1 och punkt 4.5, första meningen och punkt 4.5 andra meningen. 4-17 ska dock följas av den som använder motorkedjesåg eller röjsåg på ett gemensamt arbetsställe eller inom byggnads- och anläggningsarbete.
	6	4-19.
	7	4-13.
	8	4-49.
	9	6-42.
	10	7-48.
	11	4-32.
	12	4-23.
	13	4-18.
	14	4-9.
	15	1-18.

Föreskriftshäfte	Kapitel	Paragrafer (§)
Utformning av arbetsplatser (2.3).	3	2-69.
	4	2, 4-15 och 17-22.
	5	2-15, 17 och 22-33.
	6	1-21.
	8	1 och 2.

Föreskriftshäfte	Kapitel	Paragrafer (§)
Specifika risker vid vissa typer av arbeten (3.1)	2	4-45, med följande undantag: 9 tredje stycket punkt 3, 10 tredje stycket punkt 3 och 11 andra stycket punkt 4.
	3	3-8.
	4	4-54.
	5	4-115.
	6	4-27, den som driver verksamhet inom byggnads- eller anläggningsarbete behöver även följa 28 och 29.
	7	23-28, 30-35, 37, 38 och 40-42.
	10	4-18.
	11	4-22.
	12	3-14.
	13	4-20.
	14	4-20.
	15	4-35.
	16	3-11.

Föreskriftshäfte	Kapitel	Paragrafer (§)
Gränsvärden för luftvägsexponering i arbetsmiljön (3.2).	Innehåller ej kapitel	6-12.

Föreskriftshäfte	Kapitel	Paragrafer (§)
Medicinska kontroller och hälsoundersökningar i arbetslivet. (3.3).	2	8, men inte punkterna 1-6, 9, men inte punkterna 1-5, samt 10-20.
	3	1-3.
	4	1-4.
	5	1-3.
	6	1-5.
	7	1-27.
	9	1.
	12	1.